

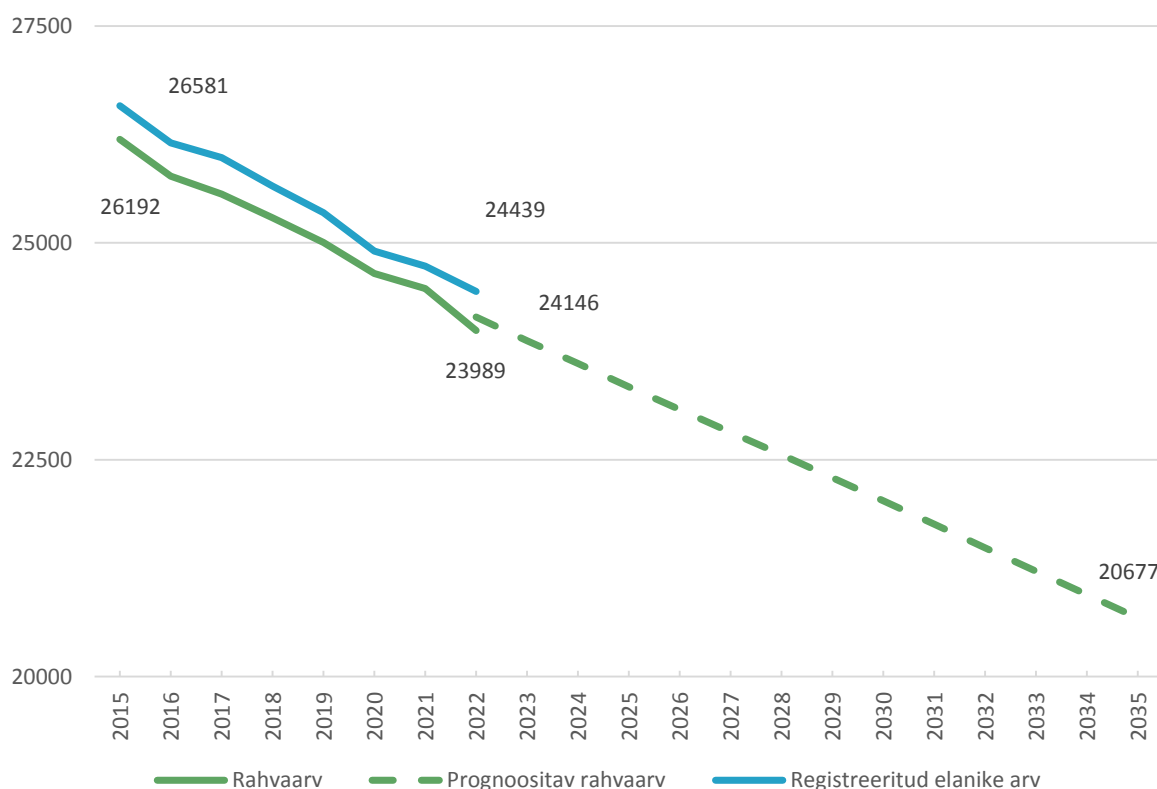
Põlvamaa arengustrateegia 2035+

Lisa 1 – Põlvamaa võtmeprobleemid

Käesolevas Põlvamaa arengustrateegia lisa on välja toodud viis Põlvamaa kõiki kohalikke omavalitsusi ja eluvaldkondi mõjutavat võtmeprobleemi. Maakonna hetkeolukorra kirjeldamiseks kasutatud andmed kehtivad haldusreformijärgse maakonna kohta (kui ei ole öeldud teisiti) ning seetõttu ei pruugi vaadeldavad perioodid olla veel väga pikad. Kuna maakonna piiride muutus 2017. aasta lõpus puudutas 10% maakonna elanikest ning paljud probleemid puudutavad piirkonda laiemalt, ei tohiks see üldistele trendidele siiski olulist mõju avaldada.

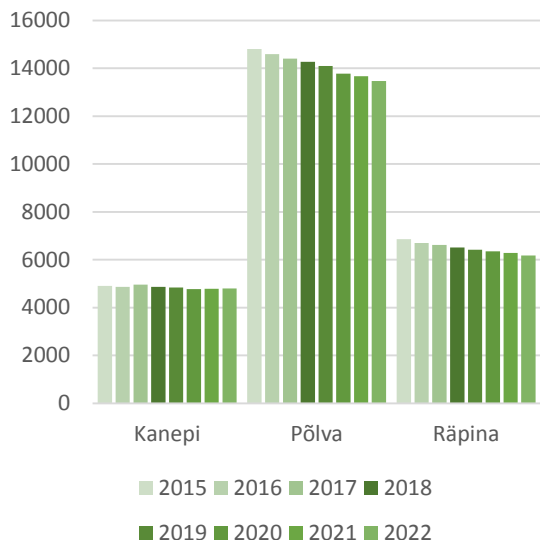
1. Elanike arvu vähenemine

Põlvamaa elanike arv vähenes (Statistikaameti andmetel) 2015-2022 perioodil 8,4% ehk 2203 elaniku võrra (vt joonis 1). Rahvaarvu vähenemine puudutas seejuures kõiki Põlvamaa omavalitsusi (vt joonis 2). Statistikaameti 2019. aasta 1. jaanuari andmetel tehtud prognoos ennustab selle negatiivse trendi jätkumist – aastaks 2035 võib Põlvamaa elanike arv väheneda 20 677 elanikule. Võrreldes 2022. aastaga, oleks Põlvamaa rahvaarv seega 3312 elaniku (ehk 13,8%) võrra väiksem. Suurel elanike arvu vähenemisel on oht muuta avalike teenuste pakkumine senisel kujul oluliselt kallimaks ning erateenuste pakkumine majanduslikult ebaatraktiivseks. Positiivse poole pealt tuleb siinkohal ära mainida, et Rahvastikuregistri andmed on maakonna elanike arvu osas veidi positiivsemad, ent siiski samasuguses tugevas langustrendis.

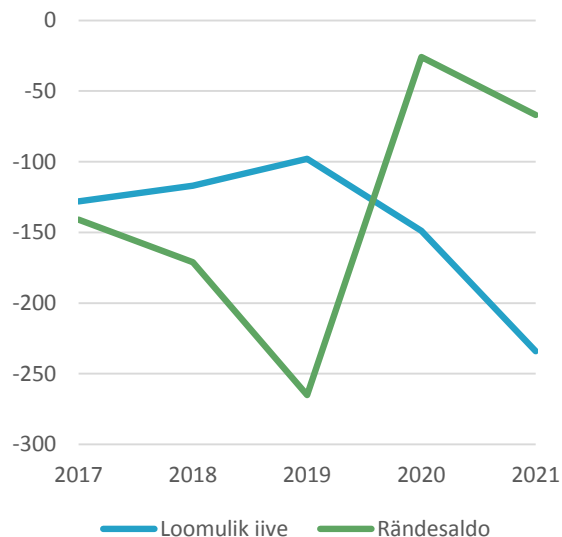
Joonis 1. Põlvamaa rahvaarv perioodil 2015-2022 ja rahvaarvu prognoos perioodiks 2022-2035.

Allikas: Statistikaamet (RV0240, RV087) ja rahvastikuregister

Joonis 2. Põlvamaa omavalitsuste elanike arv 1. jaanuari seisuga.

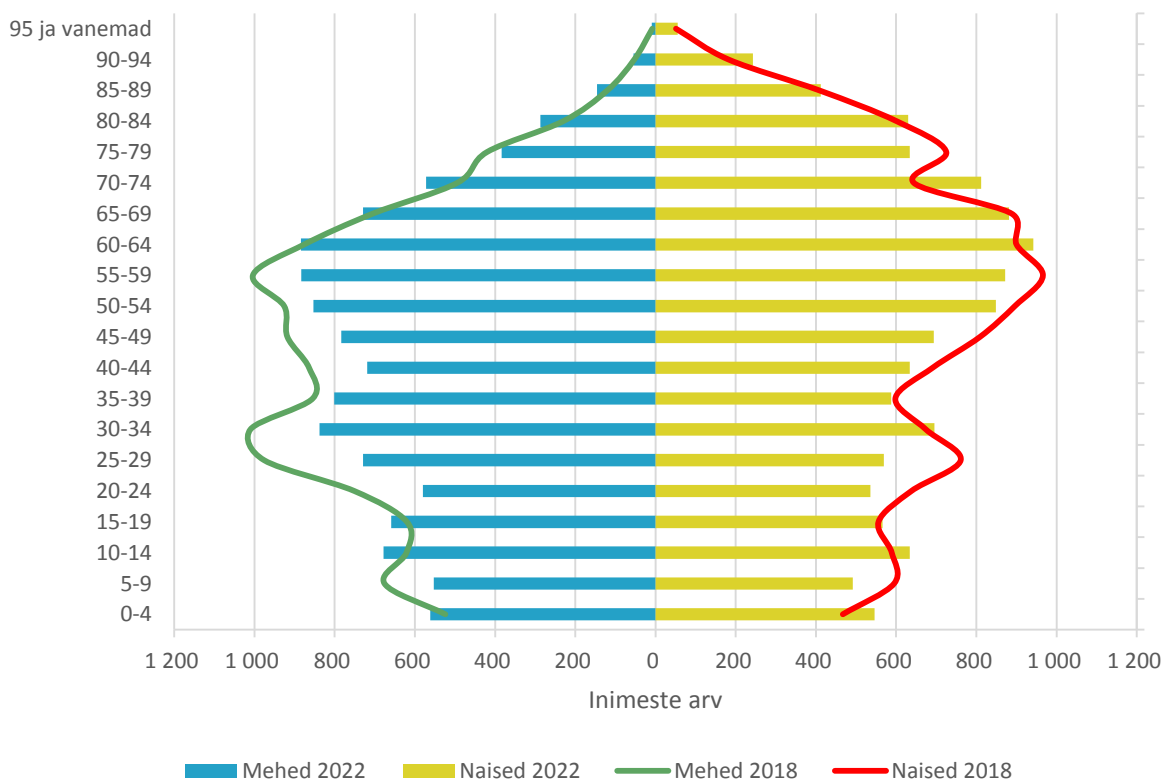
Allikas: Rahvastikuregister

Joonis 3. Põlvamaa rahvaaru muutuse komponendid.

Allikas: Statistikaamet (RV0213U)

Elanikkonna vähenemise põhjuseks on olnud nii negatiivne loomulik iive ja kui ka negatiivne rändesaldo (vt joonis 3). Alates 2017. aastast on Põlvamaa iive olnud püsivalt negatiivne, jäädes enamasti -100 ja -200 inimese vahele. Sarnane on olukord ka rändega – alates 2017. aastast on Põlvamaa rändesaldo püsinud negatiivne.

Joonis 4. Põlvamaa rahvastikupüramiid 1. jaanuari (2018.a ja 2022.a) seisuga.

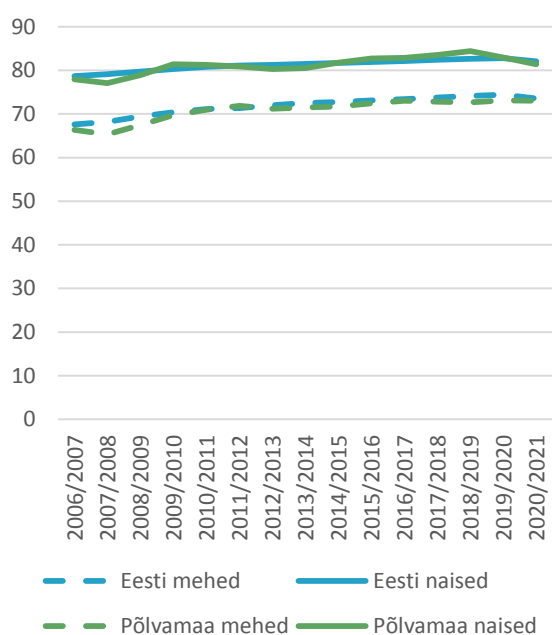
Allikas: Statistikaamet (RV022U)

Põlvamaa elanike arvu stabiilsena hoidmine saab maakonnale olema suureks väljakutseks. Arvestades, et 2021. aastal sündis Põlvamaal ainult 220 last ning sünditusealiste naiste arv langeb

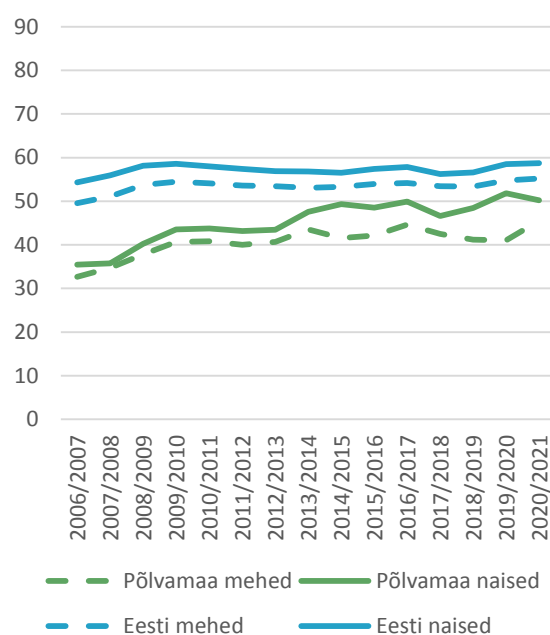
järgmise paarikümne aasta jooksul oluliselt (vt joonis 4), on ebatõenäoline, et Põlvamaa elanike arvu on võimalik 2022. aasta alguse tasemel hoida positiivse iibe kaudu. Lootustandvam on olukord rändega – atraktiivset elu- ja töökeskkonda pakkudes oleks mõeldav väljarände vähenemine ja uute elanike lisandumine mujalt Eestist, sealhulgas nende põlvamaalaste naasmine, kes on varasemalt maakonnast lahkunud. Selle tõenduseks on 2019. aastal läbi viidud Kagu-Eesti mainekujunduse uuring¹, kust selgus, veidi üle 60% Kagu-Eestist lahkunutest kavatseb piirkonda kindlasti või võib-olla naasta.

2. Elanike halvad tervisenäitajad

Põlvamaa elanike keskmine eluiga on viimase 15 aasta jooksul järjepidevalt tõusnud ning on püsinud samaväärsena Eesti üldise keskmise elueaga, seda nii meeste kui ka naiste lõikes (vt joonis 5). Oluline mahajäämus esineb aga Põlvamaa elanike tervisenäitajates.

Joonis 5. Oodatav eluiga sünnihetkel².
Allikas: Statistikaamet (RV045, RV0452)

Joonis 6. Tervena elada jäänud aastad sünni hetkel³.
Allikas: Statistikaamet (TH753)

Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud ülevaatest⁴ selgub, et üheteistkümnest rahvastiku tervise seisundi näitajast on maakondade võrdluses halvimal näitajal Põlvamaal kolmel korral: 16-aastaste ja vanemate tervisest tingitud piirangute esinemine igapäevategevustes (vt joonis 7), vigastuste tõttu haiglaravil viibinud inimeste kordaja ning puudega inimeste osatähtsus. Seejuures on puudega inimeste osakaal maakonnas Eesti keskmisest suurem kõigis vanuserühmades (vt joonis 8). Kokku kuulub Põlvamaa kolme halvima maakonna hulka seitse rahvastiku tervise seisundi näitaja puhul üheteistkümnest ning ainult ühe näitaja (surmad pahaloomulistes kasvajatess) puhul on maakond kolme parima maakonna hulgas. Kokkuvõttes kajastub see kõik elanike tervena elatud

¹ KAGU-EESTI MAINEKUJUNDUS 2019. https://vorumaa.ee/wp-content/uploads/2020/01/Kagu-Eesti_maine-uuring.pdf

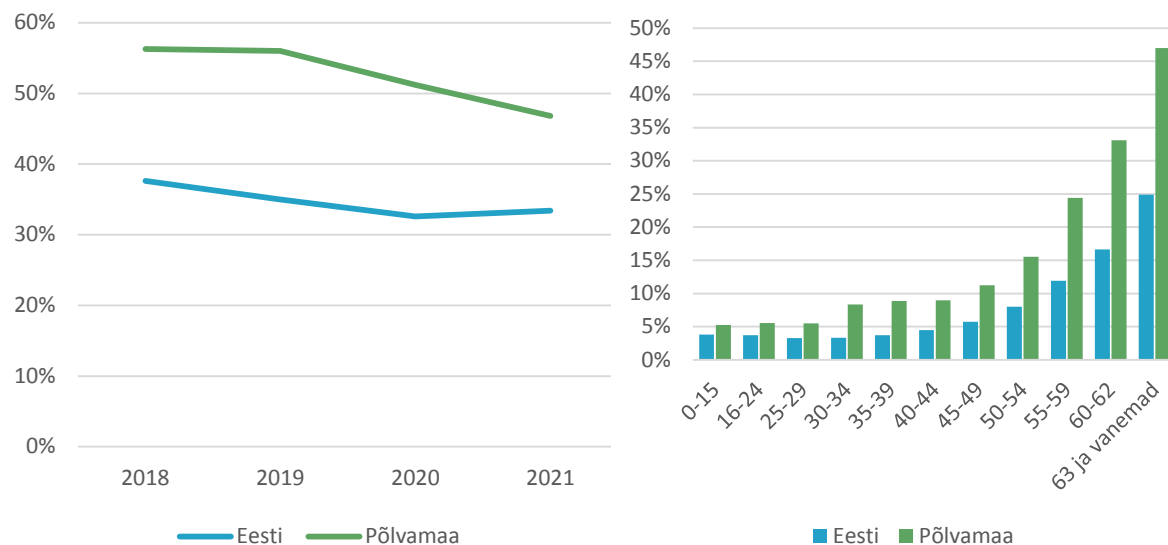
² Andmed enne 2016/2017 aastat kehtivad haldusreformi eelse maakonna kohta.

³ Andmed kehtivad osaliselt ka haldusreformi eelse maakonna kohta.

⁴ Põlvamaa: Maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2022. Tervise Arengu Instituut.

https://www.terviseinfo.ee/images/P%C3%B5lvamaa_tervise_ja_heaolu_%C3%BClevaade_2022.pdf

aastates, mis on Põlvamaal nii meeste kui naiste puhul ligi 10 aasta võrra väiksemad kui Eestis keskmiselt (vt joonis 6).

Joonis 7. Osakaal 16-aastastest ja vanematest, kellel esineb tervisest tingitud piiranguid igapäevategevustes. Allikas: Statistikaamet (TH89)

Joonis 8. Puudega inimeste osakaal vanuse- rühma järgi 2022. aastal, 1. jaanuari seisuga. Allikas: Statistikaamet (THV23, RV0240)

Halbade tervisenäitajate põhjuseks ei saa samas üheselt lugeda puudulikku tervisekäitumist. Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud ülevaatest selgub, et tervist toetavate valikute puhul on Põlvamaa Eestis keskmisega võrdväärne või parem kümne näitaja puhul viieteistkümnest. Seejuures on Põlvamaa Eestis kolme parima maakonna hulgas kuue näitajaga ja parim lausa kolme näitajaga.

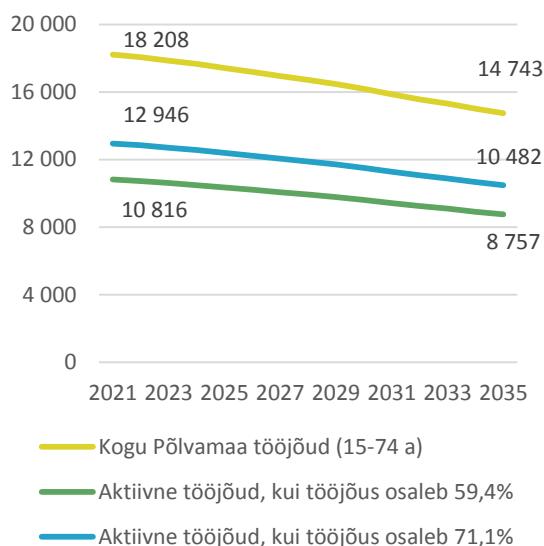
Maakonna tervise ja heaolu ülevaatest hakkab silma siiski üks teema, mis maakonna halbu näitajaid seob – elanike vaimne tervis ja sellega seonduv. Just masenduse esinemise poolest 16-64 aastaste hulgas on Põlvamaa olukord on Eestis halvim ning sellest võib tuleneda ka näiteks kõrge alkoholi tarvitajate osakaal ning Eestis keskmisest kaks korda kõrgem suremus alkoholist tingitud haigustesse.

Vaimset tervist mõjutavad nii inimese individuaalsed omadused kui ka kogemused ja käitumismustrid. Kuna individuaalsete omaduste mõjutamine on väga keeruline ning maakonna täiskasvanute käitumisharjumused on Eestis keskmisega võrreldes valdavalt head, tuleks senisest rohkem tähelepanu pöörata eelkõige vaimset tervist mõjutavate negatiivsete kogemuste ennetamisele ehk lastele ja noortele suurema tähelepanu pööramisele ja nende vaimse tervise tegelemisele⁵.

3. Madal tööjõupotentsiaal

Vähenev ja halbade tervisenäitajatega rahvastik mõjutab tugevalt ettevõtlussektorit, sest väheneb ühe ettevõtluse jaoks olulise ressursi, tööjõu, kättesaadavus. 2021. aastal oli Põlvamaal 18,2 tuhat tööalist elanikku (vanuses 15 – 74 aastat). Statistikaameti prognoosi alusel väheneb Põlvamaa tööaliste elanike arv 2035 aastaks 14,7 tuhandeni (vt joonist 9).

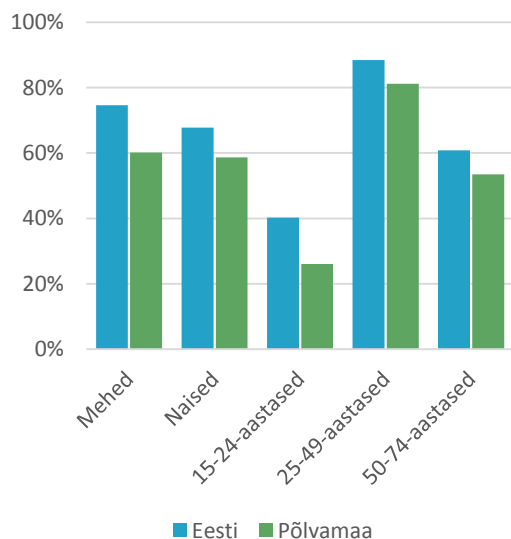
⁵ Sellele keskendub ka Põlvamaa tervisestrateegia aastani 2035: <https://arenduskeskus.polvamaa.ee/terviseedendus/polvamaa-tervisestrateegia/>

Joonis 9. Tööealiste elanike (15-74 a) arv ja aktiivse töäjõu suurus ning nende prognoos aastani 2035.

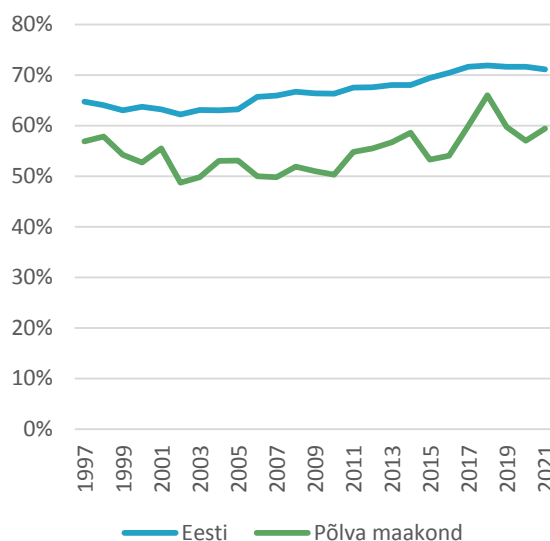
Allikas: Statistikaamet (RV0240, RV087, TT4645)

Lisaks tööealise elanikkonna vähenemisele on Põlvamaa probleemiks ka madal töäjõus osalemise määr. 2021. aastal kuulus aktiivse töäjõu hulka (st hõivatud või töötuna registreeritud) vaid 59,4% Põlvamaa tööealisest elanikkonnast (vt joonis 11). See on oluliselt madalam kui Eesti keskmine samal aastal (71,1%). Suur mahajäämus Eesti keskmisest töäjõus osalemise määrast on olnud Põlvamaa probleemiks pikalt (vt joonis 10). See puudutab kõiki vanuserühmasid ja sugusid, ent on 15-24 aastaste ja 50-74 aastaste elanike seas.

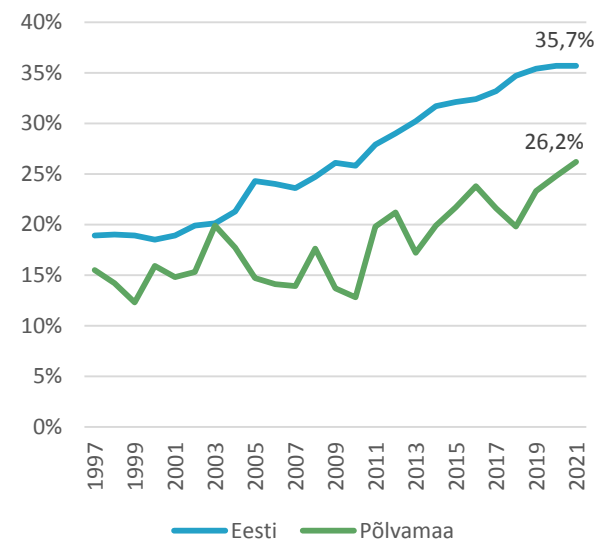
Joonis 11. Töäjõus osalemise määr 2021. aastal sugude ja vanusegruppide lõikes.

Allikas: Statistikaamet (TT4661)

Joonis 10. 15-74 aastaste töäjõus osalemise määr⁶.

Allikas: Statistikaamet (TT4661)

Joonis 12. Kõrgharidusega inimeste osakaal töäjõus⁷.

Allikas: Statistikaamet (TT123)

⁶ Andmed enne 2018. aastat kehtivad haldusreformi eelse maakonna kohta.

⁷ Andmed enne 2018. aastat kehtivad haldusreformi eelse maakonna kohta.

Osaliselt põhjustab Eesti keskmisest madalamat töajõu osaemise määra eelpool mainitud Põlvamaa elanike kehvad tervisenäitajad, mis inimesed enneaegselt töajõuturult minema viib. Oluline võib olla ka Põlvamaale iseloomuliku hajaasustuse mõju, sest kodu ja töökoha vahelise vahemaa suurenedes suurenevad ka töötajate kulud (nii aja- kui transpordikulud) ning väheneb motivatsioon tööl käia. See aga mõjutab tugevalt just vanemate juures elavaid noori ning pensioniealisi, sest tõenäoliselt ei ole neil (veel või enam) olulisi rahalisi kohustusi finantsasutuste (nt kodulaen) või pere ees (alaealiste laste ülalpidamine) ning seega puudub ka vajadus ilmtingimata töökohta leida.

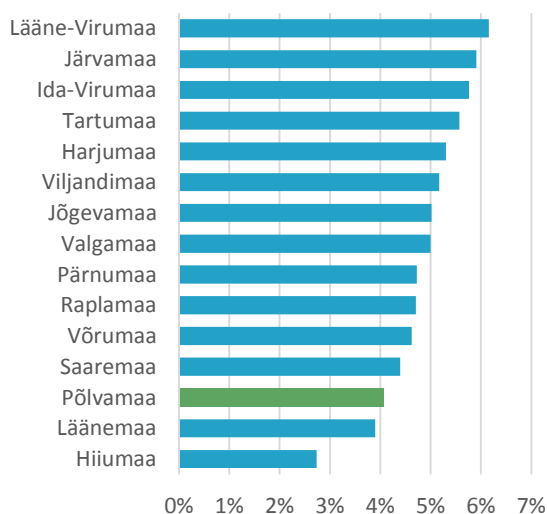
Maakonna töajõupotentsiaali mõjutab oluliselt ka Põlvamaa töajõu madal haridustase. 2021. aastal moodustasid kõrgharidusega inimesed kõigest 26,2% Põlvamaa töajõust. Samal aastal oli Eesti keskmine kõrgharidusega inimeste osakaal töajõus 35,7%. Põlvamaa mahajäämus kõrgharidusega töötajate osakaalus on aastate jooksul järjest suurenenud (vt joonis 12).

Maakonna töajõupotentsiaali tõstmine ei kindlasti kiirelt lahendatav, ent võimalikke lahenduskohti on mitmeid. Väga oluline on töajõu osaemise määra tõstmine, toomaks töajõule rohkem inimesi. Ühelt poolt tuleks selleks leida viise, kuidas innustada töajõuturult eemal olevaid inimesi uuesti töajõule naasma, teisalt tuleks toetada ja harida ettevõtteid ligipääsetavuse ja erinevate kaasaegsete töövormide (sh kaugtöö, tööampsud jms) teemadel, võimaldamaks töötamist Põlvamaa ettevõtetes neile, kes seni seda mingitel põhjustel pole saanud teha.

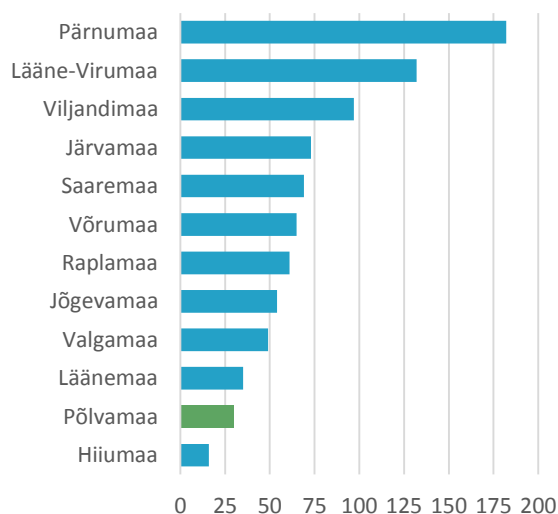
Suurema töajõu hulga kõrval on vähemalt samaoluline töajõu kvaliteet. Teisisõnu tuleb senisest mõjusamalt tegeleda ka tööealiste elanike hariduse ja oskustega. Maakondlikult oluline on täiend- ja ümberõppe toel aidata inimestel liikuda suurema lisandväärtusega töökohtadele

4. Väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur

2021. aastal kuulus Statistikaameti statistilisse profiili 2137 Põlvamaa ettevõtet, kellest 95,9% olid mikroettevõtted (alla 10 töötajaga), 3,5% olid väikeettevõtted (10-49 töötajat), 0,5% ehk kümme olid keskmise suurusega ettevõtted (50-249 töötajat) ning ainult 0,1% ehk 2 olid suured ettevõtted (250 ja rohkem töötajat). Mikroettevõtete osakaal on vaid Hiiumaal ja Läänemaal suurem kui Põlvamaal (vt joonis 13). 20 ja enama töötajaga ettevõtte arv on alates 2010. aastast püsinud alla 40, langedes 2020. aastal kõigest 30ni, millega Põlvamaa paiknes maakondade arvestuses eelviimasel kohal (vt joonis 14).

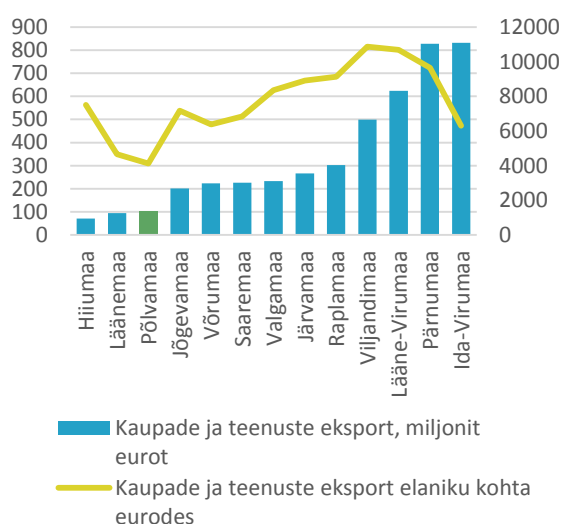
Joonis 13. 10 ja enama hõivatuga ettevõtete osakaal maakondades 2021. aastal.

Joonis 14. 20 ja enama hõivatuga ettevõtete arv maakondades 2020. aastal⁸.

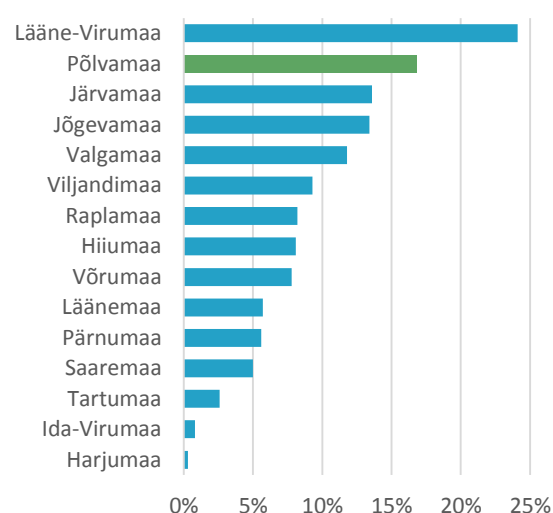
⁸ Joonis on ilma Harjumaa, Tartumaa ja Ida-Virumaata.

Põlvamaa ettevõtete väiksus, toob endaga kaasa mitmeid probleeme, sest väikesed ettevõtted ei ole üldjuhul võimelised tegema suuremaid investeeringuid, tegelema teadus- ja arendustegevusega⁹ ning eksportima. Seda ilmestab Põlvamaa ettevõtete väike ekspordimaht, mis 2021. aastal oli 100,8 miljonit eurot. Sellega paiknes Põlvamaa maakondade võrdluses tagantpoolt kolmandal kohal (vt joonis 15). Kui aga vaadata ekspordimahtu elaniku kohta, siis oma 4118 euroga oli Põlvamaa 2021. aastal maakondade arvestuses viimane.

Joonis 15. Kaupade ja teenuste eksport maakondades 2021. aastal¹⁰.

Allikas: Statistikaamet (VK24, VKT12, RV022U)

Joonis 16. Primaarsektoris loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu maakonnas loodavast lisandväärtusest 2020. aastal.

Allikas: Statistikaamet (RAA0051)

Eelnev mõjutab ettevõtete tootlikkust, mis on Põlvamaal olnud püsivalt Eesti keskmisest madalam. 20 ja enama hõivatuga ettevõtete puhul on Põlvamaa keskmine tunnitootlikkus lisandväärtuse alusel moodustanud Eesti keskmisest 80% (vt joonis 17) viimase 10 aasta kestel. Sarnane mahajäämus kajastub ka töötajatele makstavas palgas. 2022. aasta II kvartalis oli töötajatele makstav keskmine brutopalk Põlvamaal 1 1379 eurot (vt joonis 18). Selle palgatasemega paiknes Põlvamaa maakondade arvestuses 8. kohal (15st). Eesti keskmisest brutopalgast moodustas Põlvamaa töötajate brutopalk 81,5%. Viimase 10 aasta jooksul on Põlvamaa keskmine kvartaalne brutopalk olnud 72% kuni 88% Eesti keskmisest ning perioodi peale keskmiselt 78% Eesti keskmisest brutopalgast.

Lisaks mikroettevõtete liigsuurele osakaalule, aeglustab maakonna majanduslikku arengut ka aegunud majandusstruktuur, kus primaarsektor (st põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) suutnud läbi aastate hoida erakordselt suurt osatähtsust maakonnas loodavas lisandväärtuses (ja seeläbi SKP-s). 2020. aastal andis primaarsektor Põlvamaal 16,8% kogu maakonnas loodud lisandväärtusest, millega maakond paiknes Eestis teisel¹¹ kohal maakondlikus võrdluses (vt joonis

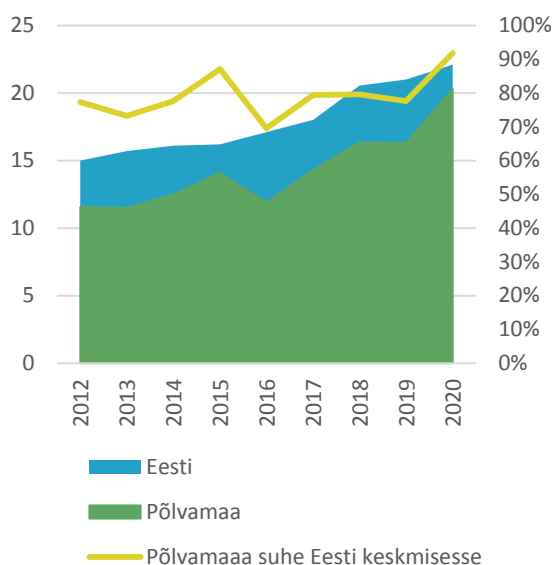
⁹ Statistikaameti andmetel (TDI160) oli 2020. aastal innovaatilisi ettevõtteid 10 kuni 49 töötajaga ettevõtete hulgas Eestis 62%, 50 kuni 249 töötajaga ettevõtete hulgas 78% ning 250 ja enama töötajaga ettevõtete hulgas 88%.

¹⁰ Joonis on ilma Harjumaa ja Tartumaata.

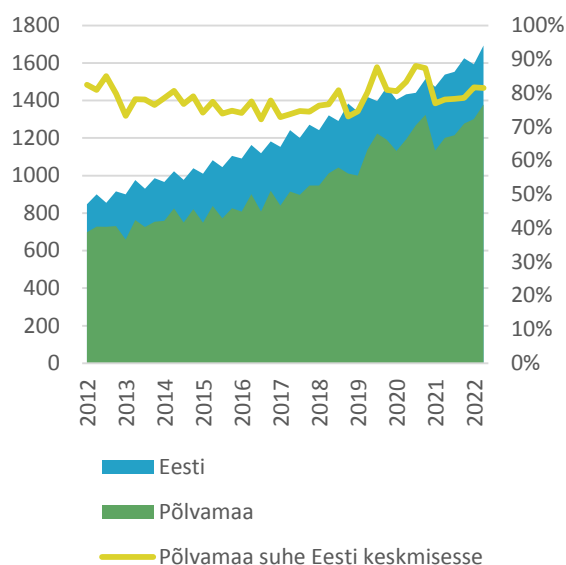
¹¹ Lääne-Virumaa veel kõrgema näitaja taga võib näha maakonda registreeritud Riigimetsa Majandamise Keskuse üle-eestilise majandustegevuse tulemusi, mistõttu võib Põlvamaa olla maakondade võrdluses tegelikult ka esimene.

16). Võrdluseks, alates 1995. aastast on Eestis keskmisena olnud primaarsektori osatähtsus vaid 1998. aastal üle 5% SKP-st.

Primaarsektori liiga suur osakaal on maakonna jaoks oluline, sest nii viimase 10 kui ka 20 aasta lõikes on primaarsektor Eestis tervikuna näidanud teiste sektoritega võrreldes aeglasemat lisandväärtuse kasvu¹² ning sektori keskmine palk on viimase 10 aasta jooksul püsinud enamasti alla 90% Eesti üldisest keskmisest¹³. Liigne sõltuvus primaarsektorist võib seega aidata hoida Põlvamaa keskmist palgataset madalamana.

Joonis 17. 20 ja enama hõivatuga ettevõtete tunnitootlikkus lisandväärtuse alusel eurodes ning Põlvamaa suhe Eesti keskmisesse¹⁴.
Allikas: Statistikaamet (EM004, EM027)

Joonis 18. Keskmine kvartaalne brutopalk eurodes ning Põlvamaa suhe Eesti keskmisesse¹⁵.
Allikas: Statistikaamet (PA001, PA004, PA21)

Põlvamaa ettevõtluse arengut on takistamas mitmed probleemid, mille lahendamine on vajalik maakonna majandusarengule uue hoo andmiseks. Mikroettevõtete domineerimise üheks põhjuseks on kahtlemata piirkonna väiksus ja madal tööjõupotentsiaal, mis pärsib 10 ja enama töötajaga ettevõtete sündi ning raskendab olemasolevatel ettevõtetel suuremaks kasvamist. Siin on abiks kõik need tegevused, mis mõeldud maakonna tööjõupotentsiaali tõstmiseks. Alternatiivne tegevussuund peaks samas sisaldama tegevusi, mis toetaks ettevõtete võimekuse tõstmist. Maakonna rohelist mainet arvestades võiks eelistatult toetada nende edukat osalemist digi- ja rohepöördes¹⁶. Ettevõtete üleminek ringsetele ärimudelitele¹⁷ ning tööprotsesside digitaliseerimine võimaldaks kasvatada ettevõtetes loodavat lisandväärtust ning muuta samas ettevõtted ka kestlikumaks. Ka piirkonna üldisest heast mainest ja tuntuse tõusust endast võiks ettevõtetele kasu tõusta.

Majandusstruktuuri kaasajastamiseks tuleks leida viise, kuidas suurendada tööstus ja teenindussektorite osakaalu maakonnas. Abi võiks siin olla ettevõtete toetamisest maakonnas

¹² Statistikaameti andmetel (RAA0051).

¹³ Statistikaameti andmetel (PA001).

¹⁴ Andmed enne 2017. aastat kehtivad haldusreformi eelse maakonna kohta.

¹⁵ Andmed enne 2017. aastat kehtivad haldusreformi eelse maakonna kohta.

¹⁶ Maakonna ettevõtluse olukorrast ja rohemajanduse võimalustest on võimalik pikemalt lugeda siit:

<https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/rohemajanduse-analuis/>

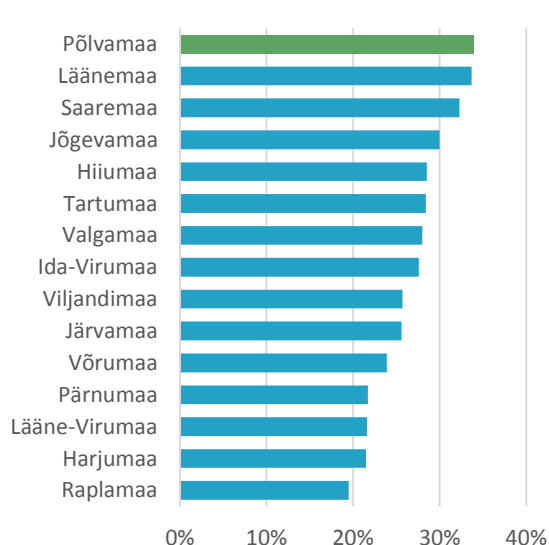
¹⁷ Valdcondadest ja tegevustest, kus ringmajanduse kontseptsioonide rakendamisest oleks kõige suurem majanduslik kasu ettevõtetele ja maakonna majandusarengule, on võimalik lugeda siit:

<https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/ringmajanduse-kaardistus/>

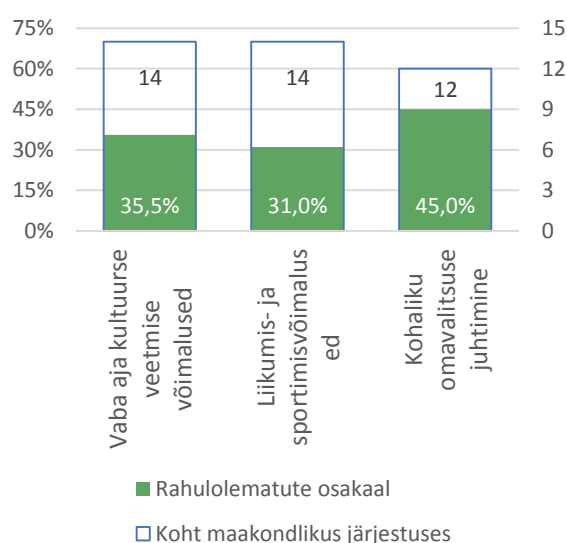
toodetava toorme (ja jääkide) kohapealsel väärindamisel, oma toodete teenustamisel, loomemajanduse edendamisel, IT-sektori arenguks ja kaugtööks vajalike tingimuste loomisel, jagamismajanduse arendamisel jms. Ka järgmise põlvkonna ettevõtjate esilekutsumisest läbi noorte ettevõtlikkuse ja ettevõtlusalase teadlikkuse tõstmise ei tasuks tähelepanuta jätta.

5. Teenuste kallidus ning piiratud arv ja kättesaadavus

Põlvamaa asustustihedus on Eesti keskmisega võrreldes madal ning elanikkond on ruumis suhteliselt ühtlaselt jaotunud. Lisaks oli praegune maakond enne 2017. aasta haldusreformi jagunenud 11 omavalitsuse vahel. Kui ametnike poolt pakutavate teenuste pakkumine on peale haldusreformi koondunud peamiselt uutesse vallakeskustesse, siis mitmete muude, eelkõige hariduse, kultuuri ja noorsootöö, teenuste pakkumine on jätkuvalt suure territoriaalse hajutatusega. Väheneva rahvastikuga maakonnas toob ruumis hajusalt jaotunud elanikkond ja teenuste pakkumine kaasa mitmeid probleeme.

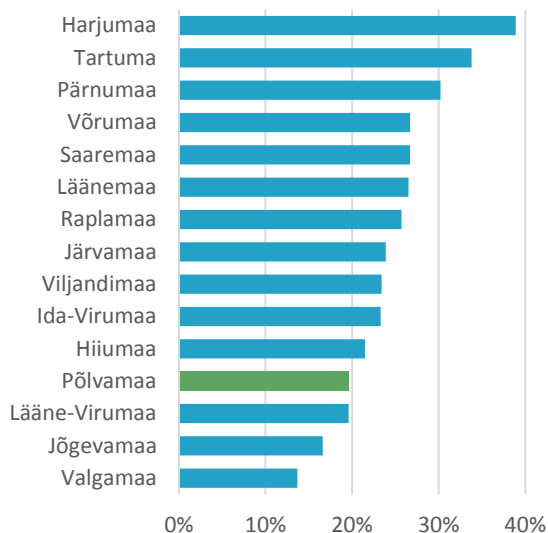
Joonis 19. Avalikus sektoris hõivatute osatähtsus kõikidest hõivatutest 2021. aastal.
Allikas: Statistikaamet (TT243)

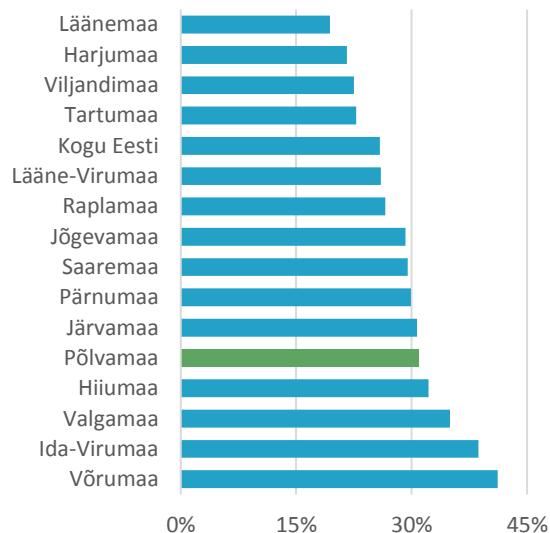
Joonis 20. Elanike rahulolematuse kohalike võimaluste ja omavalitsuse juhtimisega 2020. aastal.
Allikas: Statistikaamet (KO11, KO15)

Esiteks muudab see avalike teenuste pakkumise kalliks, sest valdadel tuleb ülal pidada suurt hulka hooneid, soetada rohkem inventari ning hoida palgal rohkem töötajaid (vt joonis 19). Lahenduseks ei pruugi siin olla ka lihtsalt avalike teenuste koondamine keskustesse, sest see võib liigutada osa kulusid lihtsalt omavalitsustelt teenuste tarbijatele üle (suuremate aja- ja transpordikulude näol). Lisaks peaksid omavalitsused jätkuvalt leidma lahenduse tühjaks jäänud hoonetele.

Teiseks seab teenuste hajusalt pakkumine piirid erinevate teenuste hulgale, mida igas kohas on võimalik pakkuda. Ühelt poolt on see seotud juba eelpool kirjeldatud kulukusega (nt sobilike ruumide tagamine ja inventari soetamine). Teisalt võib liigselt hajutatud teenuste pakkumine raskendada pädevate töötajate leidmist, kuna väikese tarbijate arvu tõttu on töötajale piisava koormusega töökohta pakkumine raskendatud. Väiksem teenuste hulk mõjutab elanike rahulolu avalike teenuste pakkumise ja üldise omavalitsuse juhtimisega (vt joonis 20) ning kajastub lõpuks ka teenuste kasutajate arvus. Seda on näha nii peamiselt avaliku sektori rahastusel põhinevas huvihariduses, milles osalevate noorte osakaal oma vanuserühmas on üks Eesti madalamaid (vt joonis 21), kui ka suurema erasektori osakaaluga kultuuris, kus kultuurielus mitteosalejate osatähtsus on suuruselt viies Eestis (vt joonis 22).

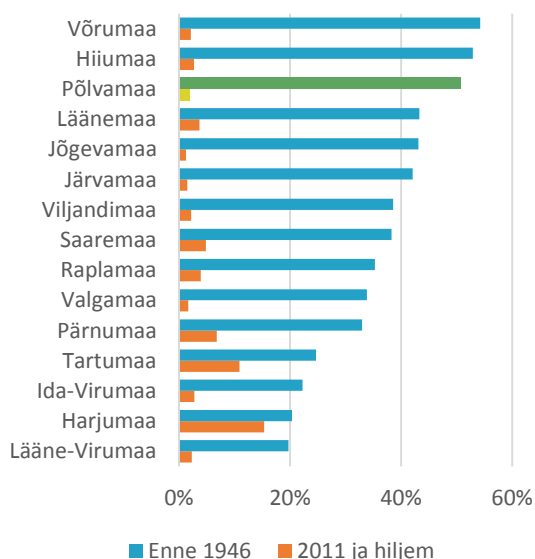

Joonis 21. Huvikoolis õppivate 7-26. aastaste noorte osatähtsus vanuserühmas 2021. aastal.
Allikas: Statistikaamet (NH10)

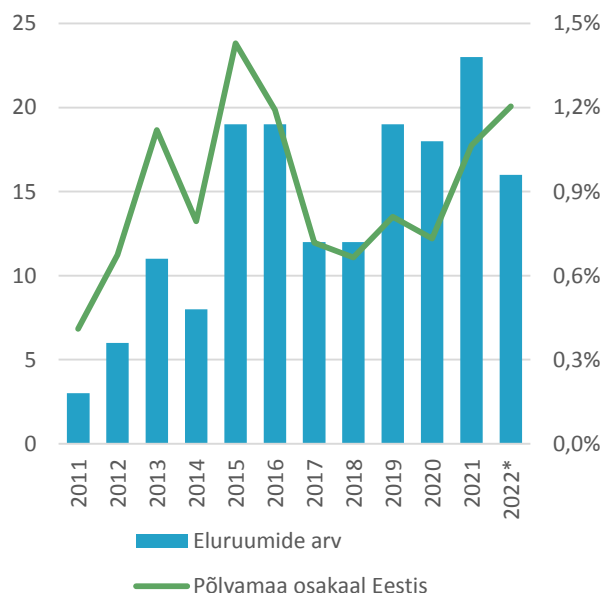

Joonis 22. Viimase aasta jooksul kultuurielus mitteosalenute osatähtsus vähemalt 15-aastaste elanike hulgas 2020. aastal.
Allikas: Statistikaamet (KUT021)

Teenuste kalliduse ja kättesaadavuse probleem ei puuduta ainult avalikke teenuseid. Vähenev ja hajali paiknev rahvastik muudab teenuste pakkumise väheatraktiivseks ka ettevõtete jaoks, sest on seotud vähese kasumlikkuse ja suurema riskiga. Selgelt ning arengut oluliselt pärssivalt väljendub see näiteks pankade laenupoliitikas ja maakonna kinnisvaraturus. Kuigi maakonna eluhoonete vanus on üks Eesti suurimaid (vt joonis 23), ei ole kasutusse lubatud uute eluruumide arv maakonnas viimase kümne aasta jooksul olulist kasvutrendi näidanud ning valminud uuselamute tähtsus Eesti kinnisvaraturul on marginaalne (vt joonis 24).

Joonis 23. Tavaeluruumidega hoonete osakaal ehitusaja järgi, 31.12.2021 seisuga.
Allikas: Statistikaamet (RL21212)

Joonis 24. Kasutusse lubatud uuselamute arv Põlvemaal ning maakonna osakaal Eestis¹⁸.
Allikas: Statistikaamet (EH045)

¹⁸ 2022. aasta näitaja on aasta esimese 3 kvartali peale.

Probleeme laenude saamisega on väljendanud ka Põlvamaa ettevõtjad. Arenduskeskuse poolt 2018. aasta sügisel läbi viidud maakonna ettevõtjate uuringust¹⁹ selgus, et 35,5% ettevõtetest vajaks investeringuteks laenu võtmisel lisagarantiid ning 12,6% ettevõtete jaoks on üheks kõige olulisemaks ettevõtte arengut takistavaks probleemiks halb juurdepääs laenudele ja krediitidele.

Hajali paiknev elanikkond vajab koolis ja tööl käimiseks ning teenuste tarbimiseks ka suurt teedevõrku, mille ülalpidamine on kallis ja muutub väheneva rahvastiku olukorras järjest keerulisemaks. Olukorda illustreerib tõsiasi, et Põlvamaa teedevõrk on Eesti kõige tihedam ning kruusateede osakaal (46,85%) on Eestis teisel kohal Valgamaa järel²⁰. Keeruline on ka piisava kättesaadavuse ja kvaliteediga ühistranspordi korraldamine, sest bussiliinid peavad jõudma paljudesse kohtadesse, samas kui sõitjate arv liini kohta ei ole eriti suur. Seda tõestab Statistikaameti rahuloluküsitlus²¹, mille järgi oli 2020. aastal vaid 51,7% vastanutest pigem või väga rahul maakonna ühistransporditeenusega. Selle näitajaga oli Põlvamaa maakondade arvestuses 13. kohal.

Erinevate head elukvaliteeti tagavate teenuste olemasolu ja kättesaadavuse tagamiseks (mõistliku hinnataseme juures) on maakonnas vaja järgmise kümnendi jooksul ära teha mitmed olulised asjad.

Üheks suurimaks väljakutseks saab tõenäoliselt kogu avalike teenuste pakkumise süsteemi ümbermõtestamine ja -kujundamine. Avalikul sektoril tuleb leida viisid, kuidas pakkuda vajalikke teenuseid selliselt, et need vastaksid elanike vajadustele ja nõudmistele, ent oleks samas finantsiliselt jätkusuutlik. Teemadena võivad kõne alla tulla teenuste pidev paremaks disainimine, uute tehnoloogiate kasutamine, teenuste pakkumine omavalitsuste üleselt, suurem koostöö era- ja mittetulundussektoriga. Ka teenuste koondumine suurematesse keskustesse võib vajalikuks osutuda.

Oluliseks väljakutseks saab kindlasti olema ka ühistranspordi parem korraldamine. Tarvilik on leida viisid, kuidas suurendada ühistranspordi kättesaadavust ning seeläbi sõitjate arvu ja sõitjate rahulolu teenusega. Hajaasustuses ei ole võimalik traditsioonilise ühistranspordi kaudu seda saavutada, mistõttu tuleb senisest oluliselt enam arendada nõudetranspordi teenuseid. Tähelepanuta ei tasu jätta ka erinevaid sõidujagamise teenuseid.

Kolmandaks oluliseks väljakutseks on maakonna kinnisvarasektori elavdamine ja arengu toetamine. Oluline on erinevate kinnisvara arendamisele suunatud toetusmeetmete ning tagatiste jätkumine. Senisest enam tuleks omavalitsustel tegeleda vaba maa ettevalmistamise ja pakkumisega elamuehituseks või tootmisaladeks. Tegeleda tuleks ka Põlvamaa mainega, et see oleks atraktiivne ning uusi elanikke ja ettevõtteid ligi meelitav. Ära tuleks kasutada ka maakonna lähedust Lõuna-Eesti keskusele, Tartule.

¹⁹ Põlvamaa ettevõtjate küsitluse kokkuvõte:

<https://vana.polvamaa.ee/documents/876469/21522492/P%C3%B5lvamaa%2Bettev%C3%B5tjate%2Bk%C3%BCsitluse%2Bkokkuv%C3%B5te.pdf/cff799ac-12c6-4a3d-a68a-eb47929e38c5>

²⁰ Kagu-Eesti välitööde statistikakogumik. <https://www.fin.ee/media/2085/download>

²¹ Statistikaameti andmetel (KO11).